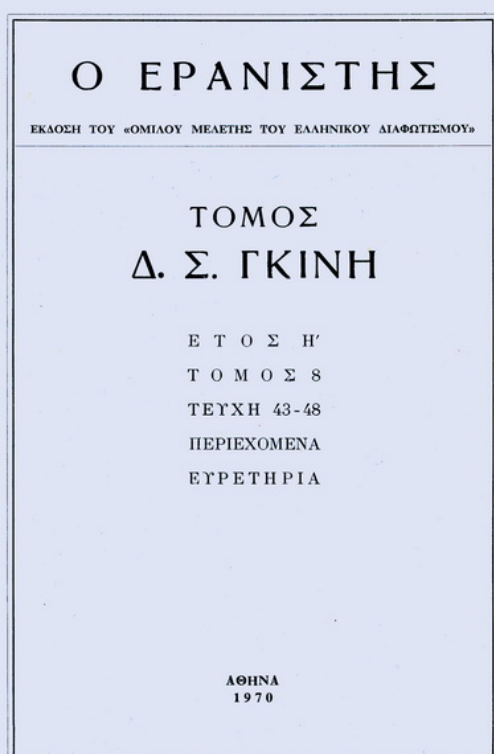

The Gleaner

Vol 8 (1970)

In Honour of D. S. Ginis

«Βιβλία» ουδέποτε εκδοθέντα

N. Γ. Μαυρίης

doi: [10.12681/er.9929](https://doi.org/10.12681/er.9929)

Copyright © 2016, N. Γ. Μαυρίης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Μαυρίης Ν. Γ. (2016). «Βιβλία» ουδέποτε εκδοθέντα. *The Gleaner*, 8, 188–193. <https://doi.org/10.12681/er.9929>

« ΒΙΒΛΙΑ » ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ

Ὅπως εἶνε γνωστόν, δὲν εἶναι σπάνιαι αἱ περιπτώσεις τῶν ἀναδρομικῶν, ἰδίως, βιβλιογραφικῶν εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν παραιοφύσει τίτλοι «βιβλίων», τὰ ὁποῖα ὅμως εἰς τὴν πραγματικότητά οὐδέποτε ἐξεδόθησαν.

Τὰ βιβλία αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα, καθ' ὅσον γνωρίζω, δὲν ἔχομεν ἡμεῖς εἰδικὸν ὄρον, ὀνομάζουσιν οἱ γάλλοι : Editions supposées, οἱ ἀγγλοσάξωνες : Bibliographical ghosts καὶ οἱ γερμανοὶ : vermutete Ausgabe.

Ἀναφέρω ἓνα σχετικὸν χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ἐκ τῆς ξένης βιβλιογραφίας. Ὁ R. W. Gibson ἐδημοσίευσεν τὸ 1950 τὴν περὶ τοῦ Francis Bacon (Βάκωνος) βιβλιογραφίαν του, ὅπου, ἐκτὸς τῶν ἐξ αὐτοψίας λημμάτων, περιέλαβε ὑπὸ τὸν τίτλον : Editions Not Found, 92 λήμματα τὰ ὁποῖα παρέλαβεν ἀπὸ παλαιότερους, διεθνῶς γνωστούς, βιβλιογράφους, ὅπως τὸν Brunet, τὸν Graesse κλπ.

Δεκαπέντε ἔτη ἀργότερον, ὁ ἴδιος αὐτὸς βιβλιογράφος, εἰς ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον : «*Επιδιώξεις, Προβλήματα καὶ Παγίδες εἰς τὰς Βιβλιογραφίας τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνος*» δημοσιευσθὲν τὸ 1965 εἰς τὸ ἐπίσημον Δελτίον τῆς Βιβλιογραφικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἀμερικῆς¹ ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ μᾶς πληροφορεῖ, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι παρὰ τὰς πολυτεεῖς ἀναζητήσεις τοῦ ἰδίου καὶ πολλῶν ἄλλων βιβλιοθηκαρίων καὶ βιβλιογράφων, μόνον ἓνα ἐκ τῶν 92 ζητουμένων λημμάτων ἀνευρέθη καὶ προσθέτει ὅτι : δικαιούμεθα ἐπομένως μὲ βεβαιότητα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ ὑπόλοιπα 91 οὐδέποτε ὑπῆρξαν.

Ἡ ἐλληνικὴ βιβλιογραφία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶνε ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰ βιβλιογραφικὰ αὐτὰ «φαντάσματα» τὴν ὑπαρξίν τῶν ὁποίων ἐκ τῶν πρώτων, διεπίστωσεν ὁ Α. Παπαδόπουλος - Βρετς.

Οὗτος ἐνῶ εἰς τὸν ἀρχικὸν Κατάλογόν του (Ἀθ. 1845) ἀναγράφει ὡς λῆμμα 57 τὸ :

Πέτρος Μογίλας ὁ Κιόβου, Πορφύριος ὁ Νικαίας, Μελέτιος ὁ Συρίγος, ἀχξβ. Ἐν Πετροπόλει εἰς 4.

1. «The Papers of the Bibliographical Society of America». pp. 355 - 366. 59 (1965)

δὲν τὸ περιέλαβεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον *Νεοελληνικὴ Φιλολογία* ('Αθ. 1854-1858) δευτέραν δίτομον ἑκδοσὶν τοῦ διότι, ὡς φαίνεται, ἀντελήφθη ὅτι, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχη βιβλίον ἐκτυπωθὲν τὸ 1662 εἰς Πετρούπολιν, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι τὸ ἔτος ἐκεῖνο δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη Πετρούπολις.

Τοῦτο εἶχε παρατηρήσει ὁ Legrand² προσθέσας ὅτι θεωρεῖ, διὰ παρόμοιον λόγον, ἀνύπαρκτον καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 76 λῆμμα. Ἄλλως τε καὶ προηγουμένως, ὁ Legrand³ εἶχεν ἐπισημάνει ὡς «μὴ ὑπάρχοντα» τὰ λήμματα 9 καὶ 10, ἐξέφραζε δὲ ἀμφιβολίας καὶ διὰ τὴν ὑπαρξίν τῶν λημμάτων 16, 25 καὶ 26 τοῦ Α' τόμου τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Βρετοῦ.

Τὰ ἀνύπαρκτα αὐτὰ «βιβλία» ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ κατωτέρω παραδείγματα, δημιουργοῦν διαφοροὶ ἐκάστοτε λόγοι, ὅχι πάντοτε ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ βιβλιογραφοῦντος.

Ὁ πλέον συνήθης ὀφείλεται εἰς τὴν τυχὸν ὑπάρχουσαν διαφορὰν χρονολογίας μεταξὺ τῆς σελίδος τίτλου (ἐσωφύλλου) καὶ τοῦ ἐξωφύλλου. Ἡ διαφορὰ αὕτη μπορεῖ νὰ εἶνε ἐνὸς ἔτους ἢ καὶ περισσοτέρων ἐτῶν.

Ἐνα τοιοῦτον παράδειγμα εὐρίσκομεν εἰς τὴν Βιβλιογραφίαν Γκίννη - Μέξα. Τὸ λῆμμα 7697, καταγραφὴν ἐξ αὐτοψίας, ἔχει ὡς ἐξῆς :

* 7697. — **Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν** τοῦ Ξενοφῶντος ὑπὸ **Α. Κυπριανοῦ**. Καὶ μὴν ἀπάτης οὔσης... μεστὰ εἶναι.—Πλάτων. Ἐν Ἀθήναις τύποις Χ. Ν. Φιλαδελφείως, 1858. Εἰς 8ον, σ. 136 + 2 ἀ. ἀ. Ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου 1859.

Ταῦτοχρόνως δημοσιεύεται, ὅχι βεβαίως ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐπομένως χωρὶς εὐθύνην τοῦ βιβλιογραφοῦντος, τὸ λῆμμα ὑπ' ἀριθ. 8001, με τίτλον :

8001. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος ὑπὸ **Α. Κυπριανοῦ**. Ἐν Ἀθήναις 1859. Εἰς 8ον, σελ. 136.

Τὸ λῆμμα τοῦτο εἶναι ἀνύπαρκτον. Ἐλήφθη δέ, ὡς ἀναφέρεται, ἀπὸ τὸν Κατάλογον Σπανίων καὶ Δυσσευρέτων... βιβλίων... τοῦ Α. Ε. Βλαστοῦ.

2. Bibl. Hellénique 17ου αἰῶνος, τομ. 1, σελ. VIII.

3. Bibl. Hellénique 15ου, 16ου αἰῶνος, τομ. 1, σελ. XI.

Ὁ ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου ἀκριβῆς καὶ πλήρης τίτλος τοῦ βιβλίου ἔχει ὡς ἑξῆς :

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος ὑπὸ **Α. Κυπριανοῦ**. Καὶ μὴν ἀπάτης οὔσης... μεστὰ εἶναι. Πλάτων. Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως (Παρὰ τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς, ἀριθ. 420.) 1859. Εἰς 8ον, σελ. 1φ+[5] - 136+2ᾶ.ᾷ.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει ὅταν εἶνε μὲν ἡ ἰδία χρονολογία ὑπάρχει ὁμως διαφορὰ τίτλου, μεταξὺ ἐξωφύλλου καὶ ἐσωφύλλου. Ὁ Legrand εἰς τὴν Bibliographie Ionienne ἀναγράφει ὡς λῆμμα 1223 τὸ ἑξῆς :

1223. — **Κωνσταντίνου Παπᾶ** Σπυρίδωνος **Ζαβιτσιάνου**. **Παρατηρήσεις** περὶ τοῦ ἰοδίου. Κέρκυρα 1834. Εἰς 8ον, σελ. 16.

Ὁ ἀνύποπτος μελετητὴς θὰ θεωρήσῃ τοῦτο ὡς ἓνα λῆμμα ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα τοῦτο εἶναι ὁ τίτλος τοῦ ἐξωφύλλου ἐνὸς βιβλίου τοῦ ὁποίου ὁ πλήρης καὶ ἀκριβῆς τίτλος εἶνε :

Περὶ τοῦ ἰοδίου. Παρατηρήσεις Κωνσταντίνου Παπᾶ Σπυρίδωνος **Ζαβιτσιάνου** Δόκτορος τῆς Ἱατρικῆς καὶ Χειρουργικῆς μέλους ἀντεπιστέλλοντος τῆς Ἱατροχειρουργικῆς Ἀκαδημίας τῆς Νεαπόλεως, Ἱατροχειρουργοῦ τοῦ Ἐπτανησίου Ἱερογυμνασίου τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, κλπ., κλπ., Κερκύρα, 1834. Εἰς 12ον, σελ. [3] - 16.⁴

Εἰς τὴν δημιουργίαν ἀνυπάρχων ἐκδόσεων συμβάλλει ἐπίσης ἡ ὑπαρξίς εἰς ἓνα βιβλίον δύο τίτλων, ἐνὸς ἐλληνικοῦ καὶ ἐνὸς ξενογλώσσου.

Τοιοιτοτρόπως ἔχομεν εἰς τὴν Βιβλιογραφίαν Γκίνη - Μέξα τό, ὅχι ἐξ αὐτοψίας, λῆμμα 6667, τὸ ὁποῖον εἶνε :

6667.— **Λεξικὸν** Ἱταλικὸν καὶ Γραικικὸν πρόχειρον καὶ ἀναγκαῖον-
τατον εἰς τοὺς ποθοῦντας μαθάνειν εὐκόλως τὴν γραικικὴν καὶ ἰταλικὴν
γλῶσσαν. Μετὰ προσθήκης ἐν τῷ τέλει Δώδεκα Διαλόγων καὶ ἐτέρων
τινων χρησίμων. Ἐν Βενετίᾳ 1815. Παρὰ τῷ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ
Ἰωαννίνων. Εἰς 8ον, σελ. 370.

4. Οἱ συντάχται τῆς Βιβλιογραφίας (λήμματα 2390 καὶ 2414). Εἰς τὴν περιπτῶσιν αὐτὴν ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργηθῇ σύγχυσις.

Ὁ ἀνωτέρω τίτλος εἶνε τὸ δεύτερον μέρος τοῦ πλήρους τίτλου τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον δημοσιεύεται ὡς λήμμα 879 ἥτοι :

879. — Vocabulario Italiano e Greco portatile e necessarie... utilissime. Λεξικὸν Ἰταλικὸν... [ὡς ἀνωτέρω]. Εἰς 16ον, σελ. 370.

Ἀνάλογα προβλήματα δημιουργοῦνται ἐπίσης ὅταν πρόκειται περὶ ἀχρονολογήτων βιβλίων.

Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, ἔχομεν εἰς τὴν Βιβλιογραφίαν τῶν Γκί-νυ — Μέξα τὰ ἐξῆς δύο λήμματα ποὺ ἀφοροῦν τὸ ἴδιον βιβλίον.

* 5384.— **Διάλογος** μεταξὺ Ἰωάννου καὶ Δημητρίου. Μέρος πρῶ-την [sic] Ὁ Σολομὸς καὶ οἱ ὑποψήφιοι του. Εἰς 8ον, σελ. 43. Ἄνευ ἔτους, ἀλλὰ πιθανῶς τῷ 1851. Φ. Μ. [ιχαλόπουλος].

* 6886.— **Διάλογος** μεταξὺ Ἰωάννου καὶ Δημητρίου. Μέρος πρῶ-την [sic]. Ὁ Σολομὸς καὶ οἱ ὑποψήφιοι του. Εἰς 8ον, σελ. 43. Ἄνευ τόπου καὶ ἔτους, ἀλλὰ πιθανότατα ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1856. ΛΟΒ.Κ. Ι/ΙΙ.

Παραθέτομεν κατωτέρω τρεῖς σπανιότερας περιπτώσεις δημιουρ-γίας ἀνυπάρχτων «βιβλίων».

Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν ὀφείλεται εἰς λαθησμένην ἡμερομηνίαν.

Ὁ Ε. Π. Φωτιάδης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν του, ἡ ὁ-ποία ἐξεδόθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1934 ὡς : Παράρτημα τοῦ «Ἐπιστημο-λόγου» (ἀριθμὸς 1) καὶ εἰς τὰς σελίδας 6 - 7 δημοσιεύει τὰ ἐξῆς τρία λήμματα :

I. Κορομηλᾶ, Δημητρίου Α. Catalogue raisonné des livres pu- bliés en Grèce depuis 1868 jusqu' en [sic] 1872, rédigé sur l'inv- itation de la commission pour l'encouragement de l'industrie na- tionale en Grèce par Démétrius A. Coromilas. Athènes 1873.

II. Κορομηλᾶ, Δημητρίου Α. Catalogue des livres publiés en Grèce depuis 1868 jusqu' en 1872, rédigé sur l'invitation de la com- mission pour l'encouragement de l'industrie nationale en Grèce par Demetrius A. Coromilas. Athènes 1878.

III. Κορομηλᾶ, Δημητρίου Α. Catalogue des livres publiés en Grèce depuis 1873 jusqu'à 1877, rédigé sur l'invitation de la com-

mission pour l' encouragement de l' industrie nationale en Grèce par Demétrius A. Coromilas. Athènes 1878.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τὸ δεύτερον λῆμμα εἶναι ἀνύπαρκτον. Πρόκειται περὶ τοῦ τίτλου τοῦ πρώτου τόμου εἰς τὸ ὁποῖον ἐσφαλμένως ἐτέθη ἡ χρονολογία τοῦ δευτέρου τόμου, δηλαδὴ τοῦ λήμματος III: 1878.

Οἱ Λαδᾶς καὶ Χατζηδήμου εἰς τὰς *Προσθήκας Διορθώσεις καὶ Συμπληρώσεις τῆς Ἑλλ. Βιβλιογραφίας Legrand τοῦ 18ου αἰῶνος* ('Αθ. 1964) σελ. θ-ι', μνημονεύουν πολλὰς βιβλιογραφικὰς ἀναγραφὰς μὲ λανθασμένας χρονολογίας καὶ ἀναφέρουν εἰς πόσους κόπους καὶ ἐρεῦνας ὑπεβλήθησαν καὶ ποία προεργασία ἐχρειάσθη διὰ νὰ ἐπαληθεύσουν τὴν γνησιότητα τῆς ἐκδόσεως καὶ διὰ νὰ μαντεύσουν τὰ διάφορα τυπογραφικὰ λάθη καὶ ἐπιλέγουν: «ἐὰν δὲν γίνη αὕτη ἡ προεργασία κινδυνεύει κανεὶς νὰ περιγράψῃ ἀνύπαρκτες ἐκδόσεις.»...

Μία ἄλλη πολὺ σπανιωτέρα περίπτωσις εἶνε ἡ ἐξῆς:

Ὁ ἀείμνηστος Γ. Φουσάρας εἰς τὴν *Εὐβοϊκὴν Βιβλιογραφίαν* του ['Αθ. 1958] ὡς λῆμμα *353 ἀναγράφει τὸ ἐξῆς:

* 353. — **Σκέψεις** ἐπὶ τῆς κυβερνητικῆς καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ **Θεοδώρου Ν. Φλογαΐτου**. Εἰς 8ον, σελ. 57.

Τὸ βιβλίον αὐτό, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ συντάκτης τῆς βιβλιογραφίας, δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτοψίαν ἀλλὰ παρελήφθη ἀπὸ τὴν σελ. 7 τοῦ 2ου τόμου τοῦ: *Catalogue Raisonné...* τοῦ Δ. Α. Κορομηλᾶ (τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν ἤδη ἀνωτέρω ὡς λῆμμα III) καὶ ὅπου ἀναγράφεται: «σὲ [γαλλικὴ] μετάφραση» ἐφ' ὅσον, ὅπως εἶναι γνωστὸν, εἰς τὸ τὸ ἔργον τοῦ αὐτοῦ ὁ Α. Δ. Κορομηλᾶς δὲν μνημονεύει τοὺς ἐλληνικοὺς τίτλους τῶν ἀναγραφομένων βιβλίων, ἀλλὰ μόνον τὴν γαλλικὴν των μετὰφρασιν.

Πράγματι τὸ σχετικὸν λῆμμα, ἐν γαλλικῇ μεταφράσει, δημοσιεύεται ὡς ἐξῆς:

Reflexions sur l'état gouvernemental en Grèce par Théodore N. Phlogaïtis. Chalcis, Typographie du Héraut Euboïque. In-8o, p.57.

Τὸν γαλλικὸν αὐτὸν τίτλον ἐπαναμετέφρασεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ Φουσάρας ὡς λῆμμα * 353.

Ἐν τούτοις, ὁ ἴδιος ἀνεῦρε καὶ ἐδημοσίευσεν, ἐξ αὐτοψίας αὐτὴν τὴν φοράν, ὡς λῆμμα 346 τὸν πραγματικὸν τίτλον τοῦ πρωτοτύπου,

χωρίς νὰ ὑποφιασθῇ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἰδίου συγγράμματος.

Ὁ τίτλος τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου (λῆμμα 346) εἶναι :

* 346.— **Σκέψεις** περὶ τῶν αἰτίων τῆς προσκόψεως τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ **Θεοδώρου Ν. Φλογαίτου**. Ἐν Χαλκίδι, τύποις Εὐβοϊκοῦ Κήρυκος, 1872. Εἰς 8ον, σελ. 57.

Ἐπομένως τὸ λῆμμα * 353 εἶναι ἀνύπαρκτον.⁵

Ὑπάρχει καὶ μία τελευταία ἰδιάζουσα περίπτωση.

Εἰς τὴν *Βιβλιογραφίαν τῶν Ἑλλήνων Αἰγυπτιωτῶν (1853 - 1966)* ὑπὸ Εὐγενίου Μιχαηλίδου, (Ἀλεξάνδρεια 1965 - 1966) καὶ εἰς τὴν σελ. 339 δημοσιεύεται τὸ ἐξῆς λῆμμα :

Ι. Μ. Χατζηφώτης. *Tabula τῶν «Ἀναλέκτων» Α΄*. 1947 - 1959, 1954 - 1960, Ἐκδόσεις Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Σπουδῶν Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξ. Ἀριθ. 14, 1965. σελ. 16, Σχ. 16X24.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν ἐξεδόθη μέχρι σήμερον. Πρόκειται ὅμως νὰ ἐκδοθῇ ἐντὸς τοῦ ἔτους, ἐπιμελεῖα τοῦ βιβλιοφύλακος τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης.

Ν. Γ. Μαυρῆς

5. Σχετικῶς μὲ τὰ ἐκ μεταφράσεων δημιουργούμενα ἀνύπαρκτα βιβλία, ὁ Π[ολίτης] εἰς βιβλιοκρισίον του περὶ τῆς *Bibliographie Hellénique* τοῦ **Legrand** («Δελτίον τῆς Ἑστίας» ἀρ. 453, 1 Σεπτ. 1885) συγκρίνων αὐτὴν πρὸς τὴν «Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν» τοῦ Βρετοῦ γράφει περὶ αὐτῆς ὅτι : «... τὰ 9/10 τῶν μνημονευομένων βιβλίων δὲν πε-

ριγράφονται ἐξ αὐτοφίας ἀλλὰ κατὰ τὸ *Manuel du Libraire* τοῦ **Brunet** ἐξ οὗ μετέφρασεν ἑλληνιστὶ ὁ Βρετὸς τὰς ἐπιγραφάς, διότι ὁ **Brunet** δὲν παραθέτει ταύτας ὡς ἔχουσιν, ἀλλὰ τὰς μεταφράζει λατινιστί· οὕτω δὲ πλὴν τῶν ἀνυπάρχτων βιβλίων ἔχομεν καὶ ἀνυπάρχτους ἐπιγραφάς βιβλίων γνωστῶν».